

Participatory Governance: Methods and Political Tools in Iran

Seyed Mohsen Mirbagheri

Researcher of the Research Center of the Islamic Council, Tehran, Iran.

Email: seyedmohsen.mirbagheri@yahoo.com

 0000-0002-9078-0586

Abstract

Participatory governance is one of the most successful approaches to public policy and management. This approach reduces many social and political tensions and challenges and leads to an increase in social capital. But the lack of knowledge of the effective methods and tools in this approach has prevented the optimal use of this approach. In this article, the methods and tools of participatory governance in the field of politics are examined. The method of this research is content analysis, and using this method, data has been collected and checked with the help of library and internet sources, and then, by analyzing the collected data, the methods and tools of participatory governance have been extracted. In the following, with the help of 31 experts and academic and organizational experts in this field, the desired components have been identified with 16 indicators and in two main categories of methods and tools. The findings show that 8 methods of voting, surveying and polling, consultation, collective decision-making, production of common literature, networking and team building, information sharing, and collective work are among the most important methods of implementing participatory governance, and 8 tools such as virtual platforms, free-thinking seats, elections, marches, Friday prayers, gatherings and protests, social media, and think tanks are among the most important political tools of participatory governance in the country.

Keywords: Participatory Governance, Political Institutions, Methods and Tools, Policy-Making, Content Analysis.

E-ISSN: 2588-6525 / Center for Strategic Research / The Scientific Journal of Strategy

Journal of "The Scientific Journal of Strategy" © 11 years by Center for Strategic research is licensed under [CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

 10.22034/RAHBORD.2023.375026.1512

حکمرانی مشارکتی: روش‌ها و ابزارهای سیاسی آن در ایران

سیدمحسن میرباقری

پژوهشگر مرکز پژوهش‌های مجلس، تهران، ایران.

Email: seyedmohsen.mirbaghery@yahoo.com

 0000-0002-9078-0586

چکیده

حکمرانی مشارکتی یکی از رویکردهای موفق سیاست‌گذاری و مدیریت عمومی است. این رویکرد بسیاری از تنش‌ها و چالش‌های اجتماعی و سیاسی را کاهش می‌دهد و منجر به افزایش سرمایه اجتماعی می‌شود. اما عدم شناخت روش‌ها و ابزارهای مؤثر در این رویکرد، باعث شده است که استفاده بهینه از این رویکرد صورت نگیرد. در این مقاله روش‌ها و ابزارهای حکمرانی مشارکتی در حوزه سیاست مورد بررسی قرار می‌گیرند. روش این تحقیق، تحلیل محتواست و با استفاده از این روش، ابتدا داده‌ها با کمک منابع کتابخانه‌ای و اینترنتی جمع‌آوری و بررسی شده و سپس، با تحلیل داده‌ها، روش‌ها و ابزارهای حکمرانی مشارکتی استخراج شده است. در ادامه، با کمک ۳۱ نفر از خبرگان و صاحب‌نظران دانشگاهی و سازمانی این حوزه، مؤلفه‌های مورد نظر با ۱۶ شاخص و در دو مقوله اصلی روش‌ها و ابزارها شناسایی شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد، ۸ روش «رأی‌گیری»، «نظرسنجی و افکارسنجی»، «مشورت»، «تصمیم‌گیری جمعی»، «تولید ادبیات مشترک»، «شبکه‌سازی و تیم‌سازی»، «اشتراک اطلاعات» و «کار جمعی» از مهم‌ترین روش‌های پیاده‌سازی حکمرانی مشارکتی بوده و ۸ ابزار از قبیل: «پلتفرم‌های مجازی»، «کرسی‌های آزاد اندیشی»، «انتخابات»، «راهپیمایی»، «نماز جمعه»، «تجمع و اعتراض»، «رسانه‌های اجتماعی» و «تاق‌های فکر» از مهم‌ترین ابزارهای سیاسی حکمرانی مشارکتی در کشور می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: حکمرانی مشارکتی، نهادهای سیاسی، روش‌ها و ابزارها، سیاست‌گذاری، تحلیل محتوا.

مقدمه و بیان مسئله

حکمرانی اعمال اقتدار از طریق سنت‌ها و نهادهای رسمی و غیر رسمی به‌منظور تأمین منافع عامه است. حکمرانی به سازمان‌ها و افرادی می‌پردازد که در فرایند تصمیم‌گیری و اجرای تصمیمات نقش دارند (رضایی‌زاده، ۱۴۰۰، ص. ۱۴). در گذشته حکمرانی معمولاً به‌صورت سلسله‌مراتبی و قهری جریان می‌یافت و حاکمان عرصه حکمرانی را به معنای اعمال قدرت بر مردم با استفاده از زور می‌دانستند. در این مدل حکمرانی، تصمیمات توسط حاکم یا تعداد معدودی از افراد نزدیک به او صورت می‌گرفت و به‌صورت دستوری به مردم ابلاغ می‌شد. مردم نیز مجبور بودند از این دستورات پیروی کنند، زیرا سرپیچی از دستورات عواقب زیان‌باری برای آن‌ها داشت. در طول زمان این شیوه از حکمرانی باعث نشنیدن صدای مردم، توجه نکردن به خواسته‌های آن‌ها و ظلم بر مردم می‌شد. این مسائل به‌مرور باعث نارضایتی عمومی و ایجاد چالش‌های اجتماعی می‌شد و آن‌قدر ادامه پیدا می‌کرد که منجر به ایجاد اعتراضات، شورش‌ها و تعویض حکومت‌ها توسط مردم می‌شد.

حکمرانان در طول تاریخ به این نتیجه رسیدند که یکی از مهم‌ترین روش‌های ثبات دولتشان همراه‌کردن مردم در اداره کشور است. پژوهشگران نیز با تحقیق به این نتیجه رسیدند که مشارکت شهروندان در سیاست‌گذاری و اجرا می‌تواند باعث کاهش آسیب‌های اجتماعی و حکومت‌گریزی آنان شود. به همین دلیل، مشارکت در مناسبات حکمرانی یا حکمرانی مشارکتی اخیراً به‌طور گسترده‌ای در صحنه حکمرانی ظاهر شده است. حکمرانی مشارکتی روشی برای مقابله با طیف وسیعی از مشکلات و تعارضات است و در آن افراد به‌طور مرتب با مذاکره با یکدیگر و تصمیم‌گیری جمعی، به تصمیمات رضایت‌بخش و قانع‌کننده می‌رسند (Schmitter et al., 2002, p. 67).

در جهان امروز مشارکت گسترده مردم در تمامی فعالیت‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی یکی از ملزومات دستیابی به توسعه پایدار به‌شمار می‌رود. به این معنا که داشتن برنامه مناسب و منابع کافی گرچه از نیازهای رسیدن به توسعه پایدار است، اما بدون وجود یک عزم قوی و مشارکت فراگیر در پیشبرد امور، جامعه را در نیل به اهداف طراحی‌شده با چالش‌های جدی مواجه می‌سازد. بنابراین، مشارکت از مباحث اساسی توسعه است که زمینه رشد و تعالی آن از فرهنگ هر اجتماع برمی‌خیزد (گنجی و همکاران، ۱۳۹۴، ۲۸).

روش‌ها و ابزارهای حکمرانی به دو دسته تقسیم می‌شوند: ابزارهای سخت و ابزارهای نرم. ابزارهای سخت یا ابزارهای سنتی معمولاً از جنس قانون، قوه قهریه و

الزامات قضایی‌اند و به شکل سلسله مراتبی و از «بالا به پایین» هستند، اما در مقابل ابزارهای نرم معمولاً به صورت «پایین به بالا» می‌باشند و اثربخشی بسیار بیشتری را از خود نشان داده‌اند. روش‌ها و ابزارهای حکمرانی مشارکتی در دسته دوم قرار می‌گیرند. در این مقاله سعی می‌شود تا با جمع‌آوری ادبیات موضوع و تحلیل محتوای آن‌ها و همچنین مصاحبه با خبرگان، برخی از روش‌ها و ابزارهای حکمرانی مشارکتی که عمدتاً در داخل کشور استفاده می‌شود و یا می‌تواند مورد استفاده قرارگیرد، معرفی شوند. با توجه به دو ویژگی نظام حاکم بر کشور ایران یعنی «جمهوریت» و «اسلامیت»، باید ابزارها و روش‌هایی ارائه شوند که باعث تقویت این دو ویژگی گردد.

۱. مبانی نظری

۱-۱. حکمرانی مشارکتی

در اواخر قرن بیستم، «مشارکت» به یک کلمه رایج در سراسر علوم اجتماعی و سیاسی تبدیل شد. مشارکت تقریباً در فهرست راه‌حل‌های همه افراد برای معضلات اجتماعی ظاهر شد و اگر حکمرانی بیش‌ازحد بالا به پایین بود، رویکرد مشارکتی نوید گسترش مسیرهای ارتباطی بین مقامات دولتی و شهروندان را می‌داد (Altschuler & Corrales, 2013, pp. 9-10). امروزه مشارکت یکی از عناصر مهم توسعه پایدار به شمار می‌رود و مدیران و برنامه ریزان توانمند شهری، همواره سعی می‌کنند تا با جلب مشارکت مردمی به اهداف خود در زمینه اجرای طرح‌ها و برنامه‌ها به بهترین نحو، نائل آیند (گنجی و همکاران، ۱۳۹۴، ص. ۳۱). منظور از حکمرانی مشارکتی، به‌کارگیری مردم در ارکان مختلف حکمرانی اعم از سیاست‌گذاری، تنظیم‌گری و خدمات عمومی و نظارت است. در حکمرانی مشارکتی، ذی‌نفعان در سازمان‌های مختلف با یکدیگر برای رسیدن به یک هدف مشخص، همکاری می‌کنند. تاکنون مدل‌های مختلفی برای حکمرانی مشارکتی طراحی شده است، اما تقریباً همه آن‌ها به بررسی فرایند مشارکت در خدمات عمومی می‌پردازند (محمدی و دانایی‌فرد، ۱۳۹۹، ص. ۱۲۶). «فیلیپ اشمیتز»^۱ در تعریف حکمرانی مشارکتی آورده است: «حکمرانی مشارکتی، حضور منظم و تضمین‌شده هنگام تصمیم‌گیری آن دسته از گروه‌هایی است که تحت تأثیر سیاست اتخاذشده قرار می‌گیرند» (Camba, 2014, p. 536).

1. Philippe Schmitter

حکمرانی مشارکتی می‌تواند به‌عنوان رویکردی برای دستیابی به توافق قابل‌قبول‌تر، غنی‌تر و پایدارتر بین نهادهای حکمرانی و مردم دیده شود. بسیاری از کارشناسان در زمینه حکمرانی مشارکتی استدلال می‌کنند که پیچیدگی و عدم قطعیتی که به‌عنوان یک مشکل سخت در تصمیمات توصیف می‌شود، در صورتی حل می‌شود که از طریق مشارکت طرف‌های مختلف که مستقیماً مسئول و تأثیرگذار در مشکل هستند، حل شود. حکمرانی مشارکتی این فرایند را از طریق تصمیم‌گیری جمعی تسهیل می‌کند (Halim, 2018, p. 259). حکمرانی مشارکتی توسط بسیاری از پژوهشگران به‌عنوان راهی بالقوه برای افزایش بهره‌وری (Emerson & Nabatchi, 2015, p. 728) و از بین بردن تصور بیگانگی در رأی‌دهندگان و احساس سرخوردگی از روند سیاسی معرفی می‌شود و گفته می‌شود از مشارکت دادن شهروندان در تصمیماتی که زندگی آن‌ها را به شیوه‌ای معنادار تحت تأثیر قرار می‌دهد، حمایت می‌کنند. البته گفتنی است، حامیان حکمرانی مشارکتی از دموکراسی نماینده محور انتقاد می‌کنند، چراکه این نوع از دموکراسی را بیش از حد بر عمل رأی‌گیری متمرکز می‌دانند (Batory & Svensson, 2019, p. 231).

حکمرانی مشارکتی در کشورهای در حال توسعه به‌طور گسترده به‌عنوان یک پیش‌نیاز اساسی برای اجرای موفقیت‌آمیز پروژه‌های عمومی تلقی می‌شود (Waheduzzaman et al., 2018, p. 311). حکمرانی مشارکتی به دنبال مشارکت و همکاری اکثر ذی‌نفعان (مردم و نهادهای حکمرانی) در فرایند حکمرانی با روش‌هایی مانند تصمیم‌گیری جمعی و کار جمعی است و دارای سه ویژگی «اختیاری بودن»، «آگاهانه بودن» و «هدفمند بودن» است. در خصوص ویژگی هدفمند بودن مشارکت باید گفت که طیف متنوعی از اهداف در نظر ذی‌نفعان می‌تواند منجر به ایجاد انگیزه برای مشارکت آن‌ها شود (میرباقری و همکاران، ۱۴۰۱).

۱-۲. نهادهای سیاسی

نهادهای سیاسی همان شوراها، کمیسیون‌ها، کمیته‌ها، انجمن‌ها، گروه‌ها، احزاب و جریان‌های سیاسی هستند که نقش تعیین‌کننده‌ای در فضای سیاسی دارند. به دلیل اینکه احزاب و جریان‌های سیاسی از بطن جامعه ایجاد می‌شوند و هر کدام از آن‌ها دارای یک پشتوانه اجتماعی هستند، در صورتی که این احزاب مشارکت فعال و صحیحی در مناسبات سیاسی ایفا کنند می‌توانند به یک سرمایه اجتماعی برای حکمرانی تبدیل شوند. پژوهشگران زیادی پیش‌نیاز مشارکت مردم به مشارکت مؤثر

و فعال را تأسیسی حزب می‌دانند. طبق اصل ۲۶ قانون اساسی؛ «احزاب، جمعیت‌ها، انجمن‌های سیاسی و صنفی و انجمن‌های اسلامی یا اقلیت‌های دینی شناخته‌شده آزادند، مشروط به اینکه اصول استقلال، آزادی، وحدت ملی، موازین اسلامی و اساس جمهوری اسلامی را نقض نکنند. هیچ‌کس را نمی‌توان از شرکت در آن‌ها منع کرد یا به شرکت در یکی از آن‌ها مجبور ساخت». جمهوری اسلامی، ایران را از یک نظام تک‌حزبی (حزب رستاخیز) به نظامی با بیش از ۲۵۰ حزب رسمی و ۵۱۵ انجمن صنفی تبدیل کرد (راجی و خاتمی، ۱۳۹۷، ص. ۳۰۵).

با بررسی نظام سیاسی کشور، می‌توان به این نکته رسید که احزاب و جریان‌های سیاسی هنوز به معنای واقعی تشکیل نشده‌اند و عموماً فعالیت موقت و مقطعی دارند. اگر در همین خصوص آسیب‌شناسی شود و موانع برطرف شود و بستر قانونی مناسب برای مشارکت فعال مردم در احزاب و جریان‌های سیاسی فراهم شود، این جریان‌ها از اهمیت بسیار بالایی برخوردار هستند و تأثیر به‌سزایی در همراهی و مشارکت مردمی داشته و مسیر توسعه را هموارتر خواهند نمود (دارا و صادقی، ۱۴۰۰، ص. ۳۹۴).

۲. پیشینه تحقیق

زند رضوی و همکاران (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان: «درخواست حکمرانی مشارکتی و پایداری منابع آب؛ بررسی کیفی ادراک ارتباطی ذی‌نفعان آب‌های زیرزمینی دشت رفسنجان» به شناسایی مقوله‌های مرتبط با درخواست حکمرانی مشارکتی و پایداری منابع آب پرداخته است. مقوله‌های شناسایی شده در این مقاله عبارتند از: درخواست انصاف، درخواست مشارکت، ادراک تغییرات اقلیمی، درخواست پاسخگویی و بینش مشارکت‌جو (زندرضوی و همکاران، ۱۳۹۷، صص. ۴۴-۶۶).

قربانی و همکاران (۱۳۹۸) در مقاله‌ای با عنوان: «ارزیابی سرمایه اجتماعی درون‌گروهی در راستای استقرار حکمرانی مشارکتی منابع طبیعی؛ منطقه مورد مطالعه: شهرستان ابرکوه، استان یزد»، میزان سرمایه اجتماعی درون‌گروهی را بررسی کرده است. این بررسی در اجرای یک پروژه اجتماع‌محور در دو بازه زمانی قبل و بعد از اجرا در شبکه ذی‌نفعان محلی انجام شده است. نتایج این مقاله نشان می‌دهد که تراکم در پیوند اعتماد و مشارکت به میزان محسوسی افزایش پیدا کرده است. این موضوع نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی درون‌گروهی شبکه نیز با اجرای مشارکت، افزایش یافته است (قربانی و همکاران، ۱۳۹۸، صص. ۱۰۳۷-۱۰۴۷).

محمدی و دانایی‌فرد (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با عنوان: «الگوی حکمرانی مشارکتی توسعه انرژی تجدیدپذیر ایران: رویکرد نهادی»، مدلی در خصوص توسعه مشارکتی و با رویکرد نهادی در ایران طراحی کرده است. در این مدل برای تقویت مشارکت و رسیدن به نتایج مطلوب، اعتمادسازی، حل تعارضات و ایجاد تعهد میان ذی‌نفعان پرداخته است. در مدل طراحی‌شده نهادهای هنجاری، شناختی و رسمی هم‌زمان به‌عنوان محرک پیشرفت و عامل توقف در توسعه مشارکت معرفی شده است (محمدی و دانایی‌فرد، ۱۳۹۹، صص. ۱۳۳-۱۵۵).

هورسلی (۲۰۰۹)، در مقاله‌ای با عنوان: «مشارکت عمومی در جمهوری خلق: توسعه یک الگوی حکمرانی مشارکتی بیشتر در چین» بیان می‌کند که با توجه به افزایش حوادث و اعتراضات مدنی در چین، رهبران محلی اغلب برای سرکوب انتقاد و اعتراض به زور متوسل می‌شوند، اما رهبری مرکزی متوجه می‌شود که مدل حکمرانی آن‌ها باید تغییر کند تا به مسائل اساسی که باعث ناآرامی‌های اجتماعی می‌شوند، بهتر رسیدگی کند. در این مقاله حکمرانی مشارکتی بهترین روش برای تقویت انسجام ملی همچنین افزایش سرمایه اجتماعی معرفی شده است (Horsley, 2009, p. 19).

فورد (۲۰۲۰)، در مقاله‌ای با عنوان: «حکمرانی مشارکتی در ایرلند: نوآوری نهادی و تلاش برای تفکر مشترک» به نقد تکامل و عملکرد حکمرانی مشارکتی محلی در ایرلند می‌پردازد. این مقاله استدلال می‌کند که برای مؤثر بودن، حکمرانی مشارکتی نیازمند فرایندهای مشارکتی قوی و فراگیر در تمام سطوح دولت، یک مبنای ایدئولوژیک و سیاستی روشن، یک برنامه منسجم و نهایتاً پایه‌های نهادی پذیرا است (Forde, 2020, 1-20).

همان‌طور که به‌عنوان نمونه آورده شد، پیشنهاد تحقیق نشان می‌دهد مقالاتی که به موضوع حکمرانی مشارکتی پرداخته‌اند، بیشتر به بررسی تأثیر حکمرانی مشارکتی در ابعاد اجتماعی و سیاسی و دستاوردهای آن پرداخته‌اند. این بررسی در قالب تعیین نوع و میزان شدت ارتباط بین حکمرانی مشارکتی با شاخص‌های اجتماعی و سیاسی از قبیل: حل تعارضات، اعتمادسازی، عدالت، ایجاد تعهد، پیشرفت و ... انجام شده است. با شفاف‌شدن دستاوردهای حکمرانی مشارکتی، همچنان این شکاف وجود دارد که برای ایجاد مشارکت در حوزه‌های مختلف از چه روش‌هایی باید استفاده کرد و در مرحله بعد برای اجرایی‌شدن این روش‌ها، از چه ابزارهای سیاسی باید کمک گرفت؟ مقاله حاضر، این خلأ پژوهشی را پر می‌کند و سعی دارد که

روش‌های حکمرانی مشارکتی و ابزارهای سیاسی آن را جهت پشتیبانی از آن، به صورت یکپارچه معرفی کند. تعیین ارتباط این روش‌ها و ابزارها حکمرانی مشارکتی متناسب با زیست‌بوم حکمرانی کشور، مهم‌ترین نوآوری است که در این مقاله به آن پرداخته شده است.

۳. روش تحقیق

روش تحقیق این پژوهش، کیفی و از نوع تحلیل محتوا است. در این روش مضامین پنهان در متن و محتوای منابع ابتدا شناسایی و استخراج می‌شود و سپس مورد تحلیل قرار می‌گیرد. اما پژوهشگر متغیرها را تغییر، دستکاری و یا کنترل نمی‌کند و تنها به تعریف و توصیف متون و متغیرها می‌پردازد. اساس کار در تحلیل محتوا مقایسه و طبقه‌بندی متون و داده‌هاست. این روش یک فرایند ذهنی است که در آن روابط مفهومی بین متغیرها و مضامین را شناسایی می‌کند (رضایی و همکاران، ۱۳۹۶، صص. ۶۹-۷۰).

در این پژوهش از دو روش گردآوری اطلاعات استفاده شده است. در بخش اول تحقیق از طریق روش تحلیل محتوا و بررسی مقالات و تحقیقات مشابه تلاش گردید، روش‌ها و ابزارهای سیاسی مرتبط با حکمرانی مشارکتی در قالب جدولی با سه دسته متن (همراه با ارجاعات مستدل)، مضامین و مقوله‌ها آورده شد. سپس این مضامین، در اختیار اعضای پانل (خبرگان) قرار داده شد. در مرحله بعد نظرات خبرگان اخذ و اصلاحات مدنظر آنان اعمال شد. می‌توان مراحل تحلیل داده‌ها و یافته‌ها را به صورت شکل (۱) نشان داد.

شکل ۱. مراحل تحلیل داده‌ها و یافته‌ها

گفتنی است، در استفاده از تحلیل محتوا، ۱۴ مضمون (شاخص) در دو مقوله روش‌ها و ابزارهای حکمرانی مشارکتی شامل ۸ روش و ۶ ابزار شناسایی شد. از جمله روش‌هایی که شناسایی شد عبارت‌اند از: «رأی‌گیری»، «نظرسنجی و افکارسنجی»، «مشورت»، «تصمیم‌گیری جمعی»، «تولید ادبیات مشترک»، «شبکه‌سازی و تیم‌سازی»، «اشتراک اطلاعات» و «کار جمعی». همچنین از جمله ابزارهای شناسایی

شده عبارت‌اند از: «انتخابات»، «راهپیمایی»، «نماز جمعه»، «تجمّع و اعتراض»، «رسانه‌های اجتماعی» و «اتاق‌های فکر». لازم به ذکر است در نظرانی که خبرگان ارائه کرده‌اند، دو مضمون (شاخص) «پلتفرم‌های مجازی» و «کرسی‌های آزاد اندیشی» به سایر مضامین اضافه شد. البته نظرات بیشتر پیرامون نحوه ارتباط بین شاخص‌ها و دسته‌بندی مضامین و مقوله‌ها بوده است. این مصاحبه‌ها، نقش بازآفرینی و رفع ابهام از مطالعات صورت‌گرفته را برعهده داشت و بارها باعث بازگشت به مطالعات کتابخانه‌ای گردید. درنهایت با رفت‌وبرگشت زیاد مطالب بین محققین و خبرگان شناسایی شده و با کمک منابع مستدل علمی در خصوص شاخص‌هایی که استخراج شدند، محققین توانستند روش‌های حکمرانی مشارکتی و ابزارهای سیاسی آن را بعد از اشباع نظری، به تفکیک مضامین و مقوله‌ها شناسایی کنند.

۴. روش اعتبارسنجی پژوهش

همان‌طور که گفته شد، روش تحقیق به‌کار گرفته شده در این پژوهش روش تحلیل محتواست که در این روش با بررسی و تحلیل اسناد و داده‌ها، مفاهیم جدید به‌منظور طراحی الگو یا برقراری روابط بین شاخص‌ها و متغیرها ایجاد می‌شود و مورد تفسیر قرار می‌گیرد (عظیم زاده اردبیلی و افضل‌قادی، ۱۳۹۹، ص. ۴۸).

این روش یک فرایند علمی نظام‌مند را برای استخراج داده‌ها و تحلیل آن‌ها تعریف می‌کند که از اعتبار بالایی در انتشارات علمی برخوردار است. اما، به‌منظور حصول اطمینان از اعتبار یافته‌های تحقیق و صحت فرایند تحلیل داده‌ها، مصاحبه‌هایی با ۳۱ نفر از خبرگان در این حوزه (شامل اساتید دانشگاهی و مدیران دولتی) صورت گرفت. برای این منظور، مصاحبه و گفت‌وگوهای اولیه پس از معرفی و ارائه اطلاعات اولیه پژوهشگران، به‌صورت کاملاً باز و ساختار نیافته انجام گرفت و به‌مرور با توجه به پاسخ‌های دریافتی، سؤالات متناسب دیگری مطرح می‌گردید و با روش گلوله برفی افراد صاحب‌نظر دیگری معرفی می‌شدند.

علاوه بر این موارد، درگیری طولانی مدت پژوهشگر با پیشینه تحقیق و شناخت کافی از فضای مطالعه و متون علمی به اعتبار بیشتر یافته‌ها کمک کرده است. بنابراین، برای حصول اطمینان از روایی پژوهش، اقدامات زیر انجام شده است:

الف) پیشینه تحقیق: مفاهیم به دست آمده به‌طور هم‌زمان با پیشینه تحقیق بررسی شد و مقایسه تطبیقی با منابع صورت گرفت.

ب) روش تحلیل محتوا: اطلاعات جمع‌آوری شده از روش کتابخانه‌ای و اینترنتی

مورد تحلیل و تفسیر قرارگرفت و اصلاحات لازم در داده‌ها انجام شد. (ج) نمونه‌گیری: نمونه‌گیری به‌صورت هدفمند از بین اساتید و پژوهشگرانی که با موضوع پژوهش آشنا بودند، صورت‌گرفت. نمونه‌گیری بر اساس قاعده اشباع انجام شد یعنی مصاحبه‌ها تا جایی ادامه پیدا کرد که اطلاعات جدیدی حاصل نشد و مصاحبه‌های جدید داده‌ای را به شاخص‌های قبلی اضافه نکردند (اشباع نظری) (معروفی و همکاران، ۱۳۹۷، ص. ۹۱). حجم نمونه ۳۱ نفر بوده است و اطلاعات مربوط به مصاحبه‌شوندگان در این پژوهش در جدول (۱) نشان داده شده است.

جدول ۱. ویژگی‌های مصاحبه‌شوندگان

مؤلفه	نوع	فراوانی	درصد
جنسیت	مذکر	۲۲	۷۱
	مؤنث	۹	۲۹
تحصیلات	کارشناسی	۷	۲۲
	کارشناسی ارشد	۱۳	۴۴
	دکتری	۱۱	۳۴
سن	<۳۰	۳	۹
	۳۰-۴۰	۷	۲۲
	۴۰-۵۰	۹	۳۱
	>۵۰	۱۲	۳۸

منبع: یافته‌های نویسنده

در هر جلسه مصاحبه، فرد مشارکت‌کننده یک یا چند نفر از افرادی دیگر را که امکان داشت به پربرتر شدن این تحقیق کمک کنند، معرفی می‌کردند. در ادامه نیز، با مراجعه به سایر خبرگان آشنا با این مباحث، نمونه مورد نظر به دست آمد. گفتنی است که درخواست معرفی نفر بعدی در پایان جلسه مصاحبه مطرح می‌شد و شرکت‌کننده با توجه به آشنایی بیشتر با پرسش‌ها و اهداف پژوهش، می‌توانست با دقت کافی نفر بعدی را معرفی کند. به این شیوه دستیابی به نمونه خبرگان در ادبیات تحقیق، به اصطلاح روش گلوله برفی می‌گویند؛ زمان این مصاحبه‌ها تقریباً بین ۱۰ تا ۱۰۰ دقیقه متغیر است. محورهای صحبت از قبل در اختیار مصاحبه‌شونده قرار داده می‌شد تا بتواند با آمادگی بیشتری در جلسه شرکت کرده و اطلاعات مرتبط را ارائه کند. مصاحبه‌های انجام شده ثبت می‌شد و هریک از آن‌ها بلافاصله مورد تحلیل قرارگرفتند. حجم

نمونه در این رویکرد، در حین کار، مشخص می‌شود و همان‌طور که گفته شد، نمونه‌گیری آن‌قدر ادامه می‌یابد تا اشباع نظری حاصل شود. لازم به ذکر است، ابتدا روش‌های حکمرانی مشارکتی و ابزارهای سیاسی آن توسط تحلیل محتوا استخراج شده است و سپس نظرات مصاحبه شونده‌گان در خصوص مضامین و مقوله‌های استخراج شده و نحوه ارتباط بین آن‌ها، اخذ شده است.

۵. یافته‌ها

این بخش مربوط به استخراج روش‌های حکمرانی مشارکتی و ابزارهای سیاسی آن است که از متن مقاله‌ها و کتاب‌های مرتبط به روش تحلیل محتوا استخراج شده‌اند. بدین صورت که، پس از بررسی منابع در دسترس و با تحلیل مبانی نظری به دست آمده و با در نظر گرفتن دیدگاه‌های خبرگان پیرامون روش‌ها و ابزارهای حکمرانی مشارکتی، جمله‌ها و پاراگراف‌های مرتبط باهدف تحقیق استخراج گردید و پس از دسته بندی، مضامین و مقوله‌های اصلی بیرون کشیده شد و در آخر ۱۶ شاخص (مضمون)، در دو مقوله روش‌ها و ابزارها استخراج گردید (جدول ۲).

جدول ۲. مفاهیم استخراج شده روش‌های حکمرانی مشارکتی و ابزارهای سیاسی آن با استفاده از تحلیل محتوا

مقوله	مضمون	متن (به همراه ارجاع)	ردیف
روش‌های حکمرانی مشارکتی	رای‌گیری	مشارکت در حکمرانی می‌تواند در قالب مشارکت در رأی‌گیری و یا انتخابات نمود پیدا کند. در اصل ششم قانون اساسی، از ویژگی عمومی بودن رأی صحبت شده است. این اصل، مقرر می‌دارد که در کشور، امور اساسی باید به اتکای عمومی و از راه انتخابات اداره شود. علاوه بر این، قوانین انتخاباتی از جمله: ماده ۷ قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی، ماده ۱۰ قانون انتخابات ریاست جمهوری و نیز ماده ۱۷ قانون تشکیلات، وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی کشور و انتخاب شهرداران، به این ویژگی اشاره می‌کند. از این‌رو استفاده از روش رأی‌گیری در ارکان حکمرانی عموماً به‌منزله یک مسئله مهم تعیین‌کننده در نظر گرفته می‌شود. روش رأی‌گیری به‌عنوان روشی مبتنی بر خرد جمعی می‌تواند با سهم‌کردن همه افراد در تصمیم‌گیری، تصمیم‌های واقع‌بینانه‌تری را مطابق با خواست مردم اتخاذ کند. باید این نکته را متذکر شد که، هرچه تعداد	۱

مقوله	مضمون	متن (به همراه ارجاع)	ردیف
		<p>افراد فراگیرتر باشند، ممکن است سوگیری در تصمیم‌گیری کمتر باشد (Van Deemen & Rusinowska, 2010, p. 5). هرچند صرف شرکت یا عدم شرکت افراد در انتخابات نیز می‌تواند پیامدها و هشدارهایی را برای حکمرانان به همراه داشته باشد، اما رأی‌گیری منطقی تخمین‌ها و پیش‌بینی‌های خوبی برای تصمیم‌گیری در دنیای واقعی ارائه می‌دهد. حضور رأی‌دهندگان صادق می‌تواند بر نتایج عملکرد حکمرانان تأثیر بگذارد (Xu, 2019, p. 269). نظریه انتخاب اجتماعی نیز به مسئله اساسی تجمع ترجیحات اعضای جامعه نسبت به تصمیمات جمعی توسط سیستم‌های رأی‌گیری می‌پردازد (Laughlin, 2011, p. 65). البته، حامیان حکمرانی مشارکتی از دموکراسی نماینده‌محور انتقاد می‌کنند، چراکه بیش‌ازحد بر عمل رأی‌گیری متمرکز است (Batory & Svensson, 2019, p. 232).</p>	
	<p>نظرسنجی و افکارسنجی</p> <p>نظرسنجی و افکارسنجی</p>	<p>نظرسنجی و افکارسنجی از روش‌های پیش‌دستانه در حکمرانی مشارکتی محسوب می‌شود. این روش ابزاری مهم برای تحلیل و ارزیابی وضعیت افکار عمومی در هر موضوعی به شمار می‌آید. نظرسنجی یعنی اجرای اقدامات و تلاش‌های هماهنگ برای نشان‌دادن عقاید مردم نسبت به یک موضوع، در یک موقعیت خاص و در یک مقطع زمانی مشخص. مقوله افکارسنجی نیز به دنبال بررسی و تحلیل وضعیت افکار عمومی و استفاده از آن در راستای تصمیم‌گیری برای مقاصد مختلف اقتصادی سیاسی، تجاری، فرهنگی می‌باشد (Roper, 1986, p. 12). انواع ابزارهای نظرسنجی عبارتند از: نظرسنجی حضوری، الکترونیکی، پستی، تلفنی (تلفن همراه، تلفن ثابت)، اینترنتی، پایگاه‌های اطلاع‌رسانی، پیامک، پست الکترونیکی، پرسشنامه، مصاحبه و پلتفرم‌های نظرسنجی. علاوه بر روش‌های شناختی و تحلیل کیفی، نرم‌افزارهای متعددی نیز وجود دارد که جهت افکارسنجی مورد استفاده قرار می‌گیرد. در این روش حکمرانان سعی می‌کنند قبل از تصمیم‌گیری و اجرای یک سیاست خاص مردم را در جریان آن مسئله قرار دهند و با نظرسنجی و یا افکارسنجی همه جوانب آن را در نظر بگیرند و در تصمیم‌گیری و اجرا انتظارات ذی‌نفعان را نیز لحاظ کنند.</p>	۲

مقاله	مضمون	متن (به همراه ارجاع)	ردیف
	مشورت	<p>یکی از روش‌های حکمرانی مشارکتی، استفاده از روش مشورت و فراهم‌نمودن محیط مشاوره با مردم می‌باشد. این مسئله در متون اسلامی و آیات و روایات متعدد نیز، تأکید فراوان شده است. خداوند در سوره آل عمران آیه ۱۵۹ می‌فرماید: «وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ» و در کارها، با آنان مشورت کن! اما هنگامی که تصمیم گرفتی، بر خدا توکل کن. و یا در سوره شوری آیه ۳۸ می‌فرماید: «و امرهم شوری بینهم». انسان در هر شرایطی باید با افراد عاقل مشورت کند و از راهنمایی‌ها و راه‌کارهای آنان استفاده لازم را ببرد تا در زندگی اجتماعی، فردی و سازمانی، همواره تصمیم‌های درست و مناسبی اتخاذ کند و زمینه رشد اجتماعی، فردی و سازمانی را فراهم کند. بنابراین لازمه اتخاذ بهترین تصمیم، مشورت با کسانی است که دارای علم و آگاهی لازم باشند (موسوی کاشی و همکاران، ۱۳۹۷، ص. ۱۰۶). در این روش حکمرانان قبل از اخذ تصمیم نهایی در مورد موضوعات مختلف نظر مشورتی افراد جامعه را جویا می‌شود. افراد می‌توانند اعتراضات، نظرات و پیشنهادهای خود را به آنان ارائه دهند، هرچند که این مشورت می‌تواند از طریق نمایندگان منتخب مردم صورت گیرد. البته نظرات افراد حکمرانان را محدود نمی‌کند و تصمیم نهایی را خودشان اتخاذ می‌کند (کریمی، ۱۳۹۶، ص. ۳۲۵).</p>	۳
	تصمیم‌گیری جمعی	<p>تصمیم‌گیری جمعی زیرمجموعه رفتار جمعی است که مربوط به چگونگی رسیدن به تصمیم‌گیری در جمع است و تقریباً همه جنبه‌های رفتار را می‌توان در یک تصمیم‌گیری در نظر گرفت (Bosel et al., 2017; Makinson et al., 2017). تصمیم‌گیری جمعی فرایندی است که به موجب آن اعضای یک گروه با همفکری درباره یک اقدام تصمیم می‌گیرند (De Oca et al., 2011). در تعریف دیگری، تصمیم‌گیری جمعی به دو یا چند بازیگر مربوط می‌شود که برای دستیابی به بهبود وضعیت خود از طریق تحقق بخشیدن به هدفشان، در مورد یک مسئله خاص هماهنگ می‌شوند (Gerrits & Marks, 2017). بنابراین، یک فرایند تصمیم‌گیری جمعی را می‌توان به‌عنوان یک حالت تصمیم‌گیری تعریف کرد که در آن (۱) دو یا چند نفر وجود دارد که هر یک از آن‌ها دارای</p>	۴

مقوله	مضمون	متن (به همراه ارجاع)	ردیف
		<p>ادراک، نگرش‌ها، انگیزه‌ها و شخصیت‌های خاص خود هستند، (۲) کسانی که وجود یک مشکل مشترک را تشخیص می‌دهند و (۳) برای رسیدن به یک تصمیم جمعی تلاش می‌کنند (Bui, 1987).</p> <p>علاوه براین، این گروه می‌تواند به‌طور هم‌زمان باهم تعامل داشته باشند یا تصمیمات فردی را به‌طور جداگانه اتخاذ کند و سپس به‌طور جمعی درمورد نتایج آن به‌گفت‌وگو بپردازند (میرباقری و همکاران، ۱۴۰۰، ص. ۲۵۰).</p> <p>در نتیجه، فرایند تصمیم‌گیری جمعی، می‌تواند به‌عنوان فرایندی تعریف شود که گروهی از افراد با توجه به نظرات یا ترجیحاتشان، سعی در دستیابی به یک‌راه حل مشترک برای یک مسئله تصمیم‌گیری با چندین گزینه دارند (Wu et al., 2017, 257).</p> <p>در این فرایند، آن‌ها می‌خواهند ترجیحات و اعتقادات خود را در مورد آن مسئله مطرح کنند. فرایندهای تصمیم‌گیری جمعی را می‌توان به‌عنوان فرایندهای تکاملی در نظر گرفت (Marks et al., 2019).</p> <p>مشارکت مردم با استفاده از روش تصمیم‌گیری جمعی می‌تواند بسیار به فرایند سیاست‌گذاری و تنظیم‌گری در حکمرانی کمک کند.</p>	
	<p>تولید ادبیات مشترک</p>	<p>همکاری بین افراد منجر به خلق ادبیات مشترک می‌شود یعنی دو یا چند نفر با مهارت‌های مختلف با یکدیگر کار می‌کنند تا به یک درک مشترکی برسند که هیچ‌کدام از آن‌ها قبل از آن چنین درکی نداشته‌اند. این اتفاق ذیل دو موضوع باهم کارکردن و اشتراک هدف یا دید مشترک ایجاد می‌شود (رحیمی و فتاحی، ۲۰۰۷).</p> <p>البته ممکن است ادبیات مشترک با وضع قوانین یا تولید محتوای علمی ایجاد شود. در صورتی که ادبیات مشترک ایجاد شود، افراد می‌توانند به عقلانیت مشترک نیز دست یابند. منظور از عقلانیت مشترک، عقلانیت شناختی و عقلانیت عملی است که ایجاد مفاهیم مشترک می‌کند (رفیعی آتانی، ۱۳۹۶). با وجود ادبیات مشترک تعیین اهداف و برنامه‌ریزی راحت‌تر انجام می‌شود. همچنین، ادبیات مشترک باعث ایجاد مجموعه نگرسی می‌شود و انگیزه‌های مشابهی در افراد ایجاد می‌کند.</p>	۵

مقاله	مضمون	متن (به همراه ارجاع)	ردیف
	شبکه‌سازی و تیم‌سازی	<p>گروه و تیم مجموعه‌ای از افراد است که هدف اصلی آن‌ها همکاری برای انجام یک وظیفه مشترک است. تیم سازی در حوزه‌های مختلف اجتماعی و سیاسی باعث درگیری ذهنی و عاطفی اشخاص در موقعیت‌های مختلف می‌شود و به افراد انگیزه می‌دهد تا برای دستیابی به اهداف گروه کمک کنند، استعداد‌های خود را به کار گیرند و در مسئولیت کار شریک شوند. استفاده از تیم‌ها می‌تواند کیفیت تصمیم‌ها و اجرای آن‌ها را بهتر کند.</p> <p>تیم سازی اقدام مهمی است که جهت آماده‌سازی افراد برای کمک به ارکان حکمرانی استفاده می‌شود (Lloyd et al., 2013).</p> <p>حکمرانان در موضوعات و مسائل مختلف سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، ورزشی و مذهبی می‌توانند اقشار مختلف مردم را در قالب گروه‌ها و تیم‌های هدفمند به صحنه بیاورند و در جهت اهداف حکمرانی در بخش‌های مختلف مورد استفاده قرار دهند.</p>	۶
	اشتراک اطلاعات	<p>وقتی اعضای جمع فرصتی برای گفت‌وگو با یکدیگر داشته باشند، می‌توانند اطلاعات خاص خود را به اشتراک بگذارند و به تصمیم جمعی بهتری برسند (Iaryczower et al., 2018, p. 689).</p> <p>به اشتراک‌گذاری اطلاعات در سیستم‌های جمعی از طریق تعامل مستقیم و غیرمستقیم بین عوامل محقق می‌شود (Khaluf et al., 2017, p. 1).</p> <p>این تعامل و اشتراک اطلاعات باعث ایجاد همکاری بین افراد و توزیع مسئولیت‌ها می‌شود.</p>	۷
	کار جمعی	<p>مشارکت در کار جمعی بر اساس تعاملات بین افراد است. افراد از طریق این تعاملات تمایل خود را برای انجام کار منتقل می‌کنند، باهم کار می‌کنند و بر دیگران تأثیر می‌گذارند، اطلاعات را به اشتراک گذاشته و روابط نزدیک برقرار می‌کنند و دانش، مهارت و توانایی‌های خود را ترکیب می‌کنند (Kravchenko, 2018, p. 591).</p> <p>کار جمعی داوطلبانه و نظام‌مند را تعاون گویند (ملکی، ۱۳۷۵، ص. ۱۱).</p> <p>لغت تعاون که از زبان عربی گرفته شده است و معادل فارسی آن همکاری، به معنی یکدیگر را یاری کردن، به هم‌رساندن، هم‌دستی، یاری و دستگیری است.</p>	۸

ردیف	متن (به همراه ارجاع)	مضمون	مقوله
۹	<p>پلتفرم‌های مجازی بستری برای اعلام نظر و بازخورد در فضای مجازی نسبت به فعالیت‌های جاری یک نهاد حکمرانی ایجاد می‌کند. هدف عمده برای ایجاد چنین پلتفرم‌هایی کمک به حل مشکلات در سطح یک نهاد حکمرانی، ارتباط مستقیم مسئولان با شهروندان، بهبود کارایی در حوزه‌های مختلف، تشویق مردم به بازخورد دادن نسبت به فعالیت‌ها، و ایجاد فضایی برای ارائه ایده‌ها در فضای عمومی است. این پلتفرم‌ها عموماً در بستر یک نرم‌افزار بر روی گوشی نصب می‌شود و افراد می‌توانند خیلی سریع از موضوعات اطلاع پیدا کنند و نسبت به آن واکنش نشان دهند. به دلیل اینکه این پلتفرم‌ها در جهان بسیار مورد استفاده قرار می‌گیرد. این پلتفرم‌ها حتی برای مشارکت بین بخشی (فرا بخشی)^۱ نهادهای مختلف حکمرانی نیز می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد. در این صورت نهادهای مختلف می‌توانند نیازمندی‌ها و توانمندی‌های خود را در حوزه‌های مختلف اعلام کنند و از سایر نهادها کمک بگیرند یا با مشارکت یکدیگر، فعالیتی را انجام دهند.</p>	پلتفرم‌های مجازی	ابزارهای سیاسی حکمرانی مشارکتی
۱۰	<p>کرسی‌های آزاد اندیشی جلساتی هستند که در آن اساتید، دانشجویان و حتی بقیه مردم به صورت آزاد، نظام‌مند، منطقی و عالمانه به اظهارنظر، تبادل آراء و گفت‌وگو در موضوعی خاص می‌پردازند. این قبیل نشست‌ها و جلسات بحث و بررسی و بیان نظرات آزادانه و همچنین نشست‌های پرسش و پاسخ با مسئولین از ابزارهای مهم حکمرانی مشارکتی محسوب می‌شود. زیرا در این جلسات مردم و جامعه نخبگانی آزادانه نظرات خود را بیان می‌کنند و می‌توانند کمک‌های زیادی در تصمیم‌سازی‌ها داشته باشند. این‌گونه جلسات می‌تواند یک مرکز مهمی برای تبادل نظر بین حکمرانان و مردم و همچنین استفاده از دیدگاه‌ها و نظرات مختلف محسوب شود. مقام معظم رهبری (مدظله) نیز تشکیل "کرسی‌های نظریه‌پردازی"، "کرسی‌های پاسخ به سؤالات و شبهات" و "کرسی‌های نقد و مناظره" را روش‌هایی علمی، عملی و معقولی می‌دانند که باید برای رشد اجتماعی، سیاسی و علمی کشور در دانشگاه‌ها و حوزه‌ها تشکیل شوند.</p>	کرسی‌های آزاد اندیشی	ابزارهای سیاسی حکمرانی مشارکتی

مقاله	مضمون	متن (به همراه ارجاع)	ردیف
	انتخابات	<p>مشارکت در انتخابات نشانه وفاداری مردم کشور به حاکمیت موجود و همچنین احساس رضایت آن‌ها از سیستم حاکم بر کشور و تلاش برای بهتر شدن وضعیت کشور است (زارعی و انصاری، ۱۳۹۳، ص. ۴۷). یکی از حوزه‌هایی که به نظر می‌رسد سرمایه اجتماعی بر آن تأثیر دارد، مشارکت در انتخابات است که می‌تواند از طریق تقویت و گسترش علاقه‌مندی افراد به مسائل سیاسی باعث بهبود فعالیت‌های سیاسی آنان شود (عباسی سرمدی و همکاران، ۱۳۹۳، ص. ۴۳).</p> <p>انتخابات یکی از مهم‌ترین جلوه‌های مشارکت سیاسی است که مردم به‌طور غیرمستقیم یا مستقیم برای تأثیرگذاری بر انتخاب اعضای دولت، یا برنامه‌ها و اقدامات آن‌ها انجام می‌دهند. مشارکت مردم در انتخابات تأثیر بی‌ظنیری روی جامعه آن دارد.</p> <p>انتخاب سیاسیون و مسئولان، انتخاب نوع سیاست، تعیین برنامه و چگونگی اداره امور جامعه، چرخش قدرت و اعمال فشار روی قدرتمندان، پاسخگوشدن مسئولان و نهادهای انتخاباتی، قدرت‌نمایی به خارج، پیوند علایق و ایجاد همبستگی، مشروع نمودن نظام سیاسی، کاهش نابرابری، احساس مسئولیت بیشتر شهروندان، بیان مخالفت و نارضایتی، تأکید نخبگان بر خواسته‌هایشان، کاهش اضطراب و فشارهای روانی برخی دستاوردهای مهم مشارکت در انتخابات است (پرچمی، ۱۳۸۶، ص. ۳۸).</p>	۱۱
	راهپیمایی	<p>حضور مردم در راهپیمایی‌ها می‌تواند نشانگر حمایت یا عدم حمایت از یک سیاست خاص باشد.</p> <p>راهپیمایی به همان اندازه که علت اجتماعی ایجاد انقلاب اسلامی در ایران بود از علل اصلی بقای انقلاب اسلامی ایران و حفظ و حراست از ارزش‌های انقلاب و نظام در طول سال‌های بعد از پیروزی نیز محسوب می‌شود، این آیین که سالیانه در سطح ملی و بین‌المللی برگزار می‌شود، یکی از پدیده‌های اجتماعی مهم و چشمگیر ایران و جهان است.</p> <p>راهپیمایی‌ها ممکن است با موضوعات مختلف سیاسی و اجتماعی راه‌اندازی شود.</p> <p>این روش معمولاً یکی از گویاترین و ساده‌ترین روش‌های حکمرانی مشارکتی محسوب می‌شود که به</p>	۱۲

مقوله	مضمون	متن (به همراه ارجاع)	ردیف
		<p>دلیل بُعد تبلیغاتی آن، می‌تواند پشتوانه خوبی برای دنبال کردن یک موضوع خاص توسط حکمرانان باشد.</p> <p>این حق برای مردم در قانون اساسی به رسمیت شناخته شده تا مردم بتوانند برای بیان مطالبات و دیدگاه‌هایشان اجتماعات قانونی و موقت تشکیل دهند. برای تشکیل اجتماعات عمومی و موقت در اصل ۲۷ قانون اساسی دو شرط «عدم حمل سلاح» و «عدم اخلال به مبانی اسلام» ضروری است.</p> <p>هیچ‌کس را نمی‌توان به شرکت در اجتماعات یا راهپیمایی‌ها مجبور کرد یا از شرکت در آن‌ها بازداشت. اما به دلیل دو شرط بیان شده در قانون، هرچند که در قانون اساسی به ضرورت اطلاع وزارت کشور تصریح نشده است، اما برای تشکیل راهپیمایی که مصداق تشکیل اجتماعات است، الزامی است تا بر رعایت دو شرط ذکر شده، نظارت کند (علیزاده و صالحی، ۱۳۹۶، ص. ۱۳۰).</p>	
	<p>نماز جمعه</p>	<p>نماز جمعه نیز یکی دیگر از صحنه‌های حضور مردمی و مشارکت مردمی در حکمرانی است. خطیب جمعه فردی است که نماینده مردم محسوب می‌شود، با بیان کردن مسائل و دغدغه‌های سیاسی، اجتماعی، و فرهنگی می‌تواند مطالب مفیدی را به حکمرانان گوشزد کند.</p> <p>مردم نیز با حضور در نماز جمعه از بیان این مسائل حمایت می‌کنند. آیات سوره جمعه بهترین دلیل بر اهمیت این فریضه بزرگ اسلامی است، که به همه اهل ایمان و مسلمانان امر می‌کند: به محض اینکه اذان جمعه را شنیدند، به سوی آن شتاب کنند، و هرگونه کسب‌وکار و برنامه دیگر را رها کنند (مکارم شیرازی و قاضی عسکر، ۱۳۷۶، ص. ۱۴۹).</p> <p>نماز جمعه ابزاری است که هم می‌تواند حمایت کند، هم انتقاد کند و هم تبیین کند.</p> <p>نماز جمعه برکات و آثار سازنده تربیتی و اجتماعی زیادی به همراه دارد از جمله:</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ تقویت روحیه اخوت و برادری ❖ تشکل نیروهای حامی حکمرانی اسلامی ❖ رشد فکری- سیاسی مردم ❖ تقویت روحیه جمعی ❖ افزایش انسجام در بین مردم 	<p>۱۳</p>

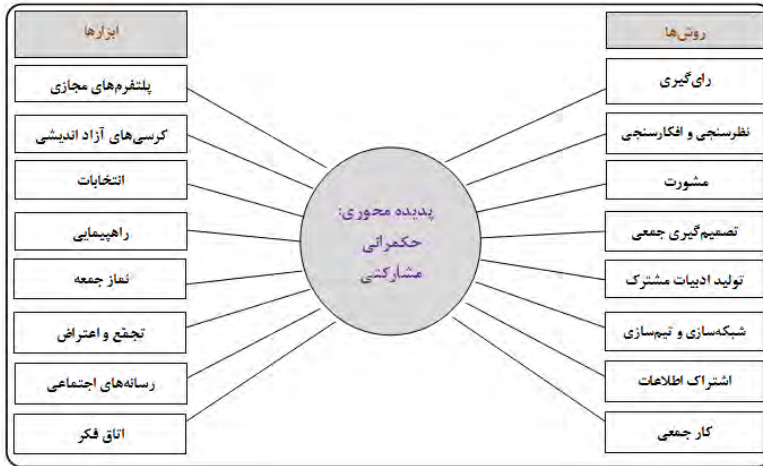
مقوله	مضمون	متن (به همراه ارجاع)	ردیف
	تجمّع و اعتراض	<p>اعتصاب ریشه در نابرابری طرفین و عدم وجود سازوکار مناسب جهت حل و فصل اختلافات و دریافت مطالبات دارد. اعتصاب خودداری ارادی و دسته‌جمعی افراد از انجام دادن کار، به‌منظور رسیدن به هدف‌های مشخصی صورت می‌گیرد.</p> <p>مسئولان معمولاً اعتصاب را عملی خرابکارانه، مغرضانه، زبان‌آور برای جامعه و از بین برنده و تلف‌کننده منابع می‌دانند. اما بعضی از افراد اعتصاب را برای بیان گروهی اعتراض خود بر ضد نارسایی‌های اقتصادی، سیاسی و اجتماعی مناسب می‌دانند (واحدی، ۱۳۹۶).</p> <p>هرچند که اعتصاب، اعتراض و تحصن یک روش غیرعرفی و مضر شناخته می‌شود، اما یکی از روش‌های سیاسی بیان نظرات و تخلیه احساسات شمرده می‌شود. در صورتی که از روش‌های این‌چنینی جلوگیری شود، ممکن است بعدها اعتراضات مسالمت‌آمیز تبدیل به اغتشاشات غیر مسالمت‌آمیز شود.</p> <p>در صورتی که اعتراض به موضوعی، در چهارچوب تعریف‌شده‌ای انجام شود و به نحو مناسبی مدیریت شود، می‌توان آن را یکی از فعالیت‌های مدنی و از روش‌های مشارکت در حکمرانی در نظر گرفت. زیرا، افراد جامعه با این روش می‌خواهند نظرات خود را در خصوص مسئله‌ای مطرح کنند و مطالبی را به گوش حکمرانان برسانند و یا مخالفت خود را با اجرای یک سیاست و یا خدمت عمومی نشان دهند. پس، در صورتی که این روش در یک مکان و زمان مشخص و مناسبی انجام شود، به خودی خود نگران‌کننده نیست؛ اما وقتی به سمت هنجارشکنی و تخریب اموال عمومی سوق پیدا کند می‌تواند صدمات جبران‌ناپذیری را به بدنه حکمرانی وارد نماید.</p> <p>گفتنی است، هیئت‌وزیران نیز در بیستم خردادماه سال ۱۳۹۷ لایحه‌ای را با پیشنهاد وزارت کشور تصویب نمودند، مبنی بر اینکه محل‌های «تجمّع‌های گروه‌های مختلف مردمی» را به‌طور کلی در تهران به سه مکان ۱ - برخی ورزشگاه‌ها ۲ - برخی بوستان‌ها ۳ - ضلع شمالی مجلس شورای اسلامی و در سایر شهرها در محل‌هایی با شرایطی به‌شدت محدود کرده است.</p>	۱۴

ردیف	متن (به همراه ارجاع)	مضمون	مقوله
۱۵	<p>اخیراً استفاده از رسانه‌های اجتماعی برای مقاصد سیاسی بسیار رایج شده است. رسانه‌های اجتماعی، بی‌تردید ظرفیت زیادی برای پاسخگویی به نیازهای شهروندان دارند و این واقعیت، در شرایط کنونی نارضایتی و پیش‌بینی‌ناپذیری سیاسی بسیار اهمیت می‌یابد. از نظر سیاسی، اثرات سودمندی را می‌توان تشخیص داد:</p> <p>(الف) آن‌ها به کثرت‌گرایی بیشتر گفتمان سیاسی کمک می‌کنند. (ب) مشارکت عمومی بیشتر را سهولت می‌بخشند و به شهروندان اجازه می‌دهند قدرت را مورد کنترل و نظارت قرار دهند و در تصمیم‌گیری‌ها مشارکت کنند. (ج) اطلاعات بیشتری را تولید و ارائه می‌کنند و (د) قالب‌های جدیدی را برای انتقال محتوای سیاسی فراهم می‌آورند. حتی در این صورت، انقلاب ایجاد شده از طریق رسانه‌ها، پیچیده است و در سطوح بیشماری قرار دارد. این سیستم‌ها همواره در حال رشد هستند و فرایندها و کارکردها را تغییر می‌دهند. این نوع تکامل را می‌توان در پویایی مداوم مورد استفاده در الگوریتم‌های به‌کاررفته مشاهده کرد. از این طریق پیشرفت‌های بسیاری در توسعه محاسبات اعمال شده در وب به چشم می‌خورند چنان‌که می‌توان تنظیماتی را که گوگل در مرورگرها و پلتفرم‌های خود مانند یوتیوب اعمال کرده است، زیر نظر گرفت. این امر از یادگیری ساده ماشین تا شبکه‌های عصبی و هوش مصنوعی پیچیده را دربر می‌گیرد. بنابراین می‌توانند با تحلیل انتخاب‌های افراد مشارکت آنان را نیز به سمت مورد نظرشان جهت‌دهی کنند (ژسوس سرانو کانتراس و همکاران، ۱۳۹۹، ص. ۱۱۷).</p>	رسانه‌های اجتماعی	
۱۶	<p>دولتمردان برای تصمیم‌گیری و اتخاذ راهبردهای صحیح، نیازمند تحلیل‌های صحیح و معتبر بوده و ضمن آگاهی از بازخورد راهبردهای تدوین شده در گذشته، باید توان انتخاب جایگزین‌های مناسب جهت برنامه‌ها و سیاست‌های خود را داشته باشند. از جمله ابزارهایی که می‌تواند کمک زیادی به دولت برای سیاست‌گذاری نماید، تشکیل اتاق‌های فکر است (آقاجانی و عسگری، ۱۳۹۰، ص. ۱۳۹). اتاق‌های فکر بازوهای عرصه تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری دولت‌ها هستند (رومی و آل سیدغفور، ۱۳۹۷، ص. ۱۵۲). برای</p>	اتاق‌های فکر	

مقاله	مضمون	متن (به همراه ارجاع)	ردیف
		<p>جمع‌آوری نظرات و ایده‌پردازی در حوزه‌های سیاسی و تصمیم‌گیری جمعی در مورد مهم‌ترین مسائل سیاسی کشور، می‌توان در اتاق‌های فکر از روش‌هایی مانند تعاملی (حضوری)، گروه اسمی و دلفی استفاده کرد (Bui & Co-oP, 1987, p. 217).</p> <p>در روش گروهی تعاملی است که در آن تصمیم‌گیری جمعی در چهارچوب رو در رو اتفاق می‌افتد و تمام ارتباطات بین اعضای گروه با حداقل محدودیت اعمال می‌شود. روش گروه اسمی: یک جلسه گروهی ساختاری است که در آن تصمیم‌گیرندگان در مجاورت یکدیگر فعالیت می‌کنند اما برای یک مدت‌زمان مشخص، به‌طور صریح یا کلامی تعامل ندارند. هر فرد وظیفه نوشتن ایده‌ها روی دفترچه‌اش فرد را برعهده دارد. پس از اتمام دوره زمانی اختصاص‌یافته، هریک از اعضای گروه، به روش گردشی، یک ایده‌اش را ارائه می‌دهد تا ثبت و ضبط شود. گردش در حال انجام است تا زمانی که هیچ ایده دیگری ارائه نشود و سپس یک بحث خود به خودی در میان گروه رخ می‌دهد. به‌عنوان آخرین مرحله، رأی‌گیری توسط همه اعضا انجام می‌شود و با تصمیم گروه نتیجه جمع یا جمع آرای اعضا مشخص می‌شود. در روش دلفی شرکت‌کنندگان از نظر فیزیکی از هم جدا شده‌اند و به‌عنوان یک گروه تصمیم‌گیر باهم ملاقات نمی‌کنند. این رویه یکی از روش‌های کاوش و درنهایت جمع‌آوری قضاوت‌های گروهی درباره یک مسئله خاص از طریق مجموعه پرسشنامه‌هایی است که به‌دقت طراحی شده‌اند (Wu et al., 2017, p. 258).</p>	

بنابر توضیحات ارائه‌شده، پدیده محوری حکمرانی مشارکتی است و می‌توان مضامین ذکرشده را در قالب یک الگو با ۸ روش و ۸ ابزار، به‌صورت شکل (۲) نشان داد.

شکل ۲. روش‌های حکمرانی مشارکتی و ابزارهای سیاسی آن

۶. نتیجه‌گیری و پیشنهاد

دولت‌ها با مسائل و معضلات اجتماعی پیچیده و متعددی مواجه هستند. رویکرد حکمرانی مشارکتی یکی از رویکردهای موفق حکمرانی در جهان است که می‌تواند بسیاری از معضلات و مشکلات سیاسی و اجتماعی را برطرف کند و زمینه پیشرفت را برای جامعه فراهم آورد. جهت اجرای حکمرانی مشارکتی در کشور، استفاده از روش‌ها و ابزارهای مناسب از ضروریات است. به‌منظور استفاده بهینه از این روش‌ها و ابزارها باید شناخت کافی از ابزارهای مورد نیاز وجود داشته باشد تا بتوان تشخیص داد که در موقعیت‌های مختلف از چه ابزارها و روش‌هایی برای افزایش سرمایه اجتماعی کشور استفاده کرد. در صورتی که این شناخت حاصل نشود عملاً استفاده از ظرفیت مشارکت مردمی در فرایند حکمرانی (سیاست‌گذاری، تنظیم‌گری و اجرا) غیر ممکن می‌شود. به همین دلیل، با استفاده از تحلیل محتوا و مصاحبه با خبرگان، روش‌های حکمرانی مشارکتی و ابزارهای سیاسی آن در کشور بررسی شده است. یافته‌های ناشی از تحلیل محتوا نشان می‌دهد، ۸ روش شامل: رأی‌گیری، نظرسنجی و افکارسنجی، مشورت، تصمیم‌گیری جمعی، تولید ادبیات مشترک، شبکه‌سازی و تیم‌سازی، اشتراک اطلاعات و کار جمعی از مهم‌ترین روش‌های حکمرانی مشارکتی است. همچنین با کمک تحلیل محتوا ۶ ابزار شامل: انتخابات، راهپیمایی، نماز جمعه، تجمع و اعتراض، رسانه‌های اجتماعی و اتاق‌های فکر شناسایی شدند. همچنین، در مصاحبه با خبرگان نتایج مستخرج از تحلیل محتوا تأیید شد و علاوه بر آن، ۲ ابزار

پلتفرم‌های مجازی و کرسی‌های آزاد اندیشی نیز به ابزارهای شناسایی شده، اضافه شد و مجموعاً ۸ ابزار به‌عنوان مهم‌ترین ابزارهای حکمرانی مشارکتی معرفی شدند. با توجه به اینکه این پژوهش در صرفاً در بخش سیاسی انجام شده است، در تعمیم‌پذیری نتایج به سایر عرصه‌های حکمرانی مانند اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی، محدودیت وجود دارد. همچنین، محدودیت زمانی باعث شد تا داده‌ها در یک مقطع زمانی جمع‌آوری شوند. درحالی‌که می‌توان به‌صورت تجربی تأثیر به‌کارگیری ابزارهای مختلف مشارکت را در عرصه سیاست در دوره‌های زمانی مختلفی اندازه‌گیری کرد. از سوی دیگر، متغیرهای مانند فرهنگ، قومیت، جنسیت و سن افراد جامعه در این پژوهش به‌عنوان متغیرهای کنترل در نظر گرفته شده‌اند، درحالی‌که به نظر می‌رسد این متغیرها بر روی میزان مشارکت افراد تأثیرگذار است. با توجه به مطالب بیان‌شده، پیشنهاد می‌شود:

- ۱- ابزارهای حکمرانی مشارکتی در دیگر عرصه‌های حکمرانی مانند اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی نیز شناسایی شوند؛
- ۲- دلایل احتمالی مشارکت پایین بعضی از مردم در صحنه‌های سیاسی مانند انتخابات بررسی و آسیب‌شناسی شود؛
- ۳- بررسی شود در صورتی که از ظرفیت‌های مشارکت‌های مردمی در حکمرانی استفاده شود، چه دستاوردهایی را به همراه خواهد داشت، مثلاً مشخص شود حکمرانی مشارکتی چه تأثیری بر اعتماد و انسجام ملی خواهد داشت.
- ۴- تحقیقی در مورد میزان تأثیرگذاری متغیرهایی مانند فرهنگ، قومیت، جنسیت و سن افراد جامعه در میزان مشارکت آن‌ها در عرصه سیاسی انجام شود.

فهرست منابع

- آقاجانی، احمد؛ عسگری، محمود (۱۳۹۰). *نقش آفرینی اتاق‌های فکر در سیاست‌گذاری دفاعی-امنیتی*. فصلنامه راهبرد دفاعی، ۹(۳۲)، صص. ۱۳۷-۱۷۲.
- پرچمی، داوود (۱۳۸۶). *بررسی مشارکت مردم در نهمین انتخابات ریاست جمهوری*. پژوهشنامه علوم انسانی، ۵۳ (ویژه نامه جامعه‌شناسی)، صص. ۳۷-۸۲.
- دارا، جلیل؛ صادقی، الهه (۱۴۰۰). *احزاب سیاسی در نظام انتخابات جمهوری اسلامی ایران، آسیب‌ها و راهکارها*. فصلنامه راهبرد، ۳۰(۹۹)، صص. ۳۶۳-۳۹۱.
- راجی، سیدمحمدحسین؛ خاتمی، سیدمحمدرضا (۱۳۹۷). *صعود ۴۰ ساله. معاونت آستان قدس*.
- رحیمی، ماریه؛ فتاحی، رحمت‌الله (۲۰۰۷). *همکاری علمی و تولید اطلاعات: نگاهی به مفاهیم و الگوهای رایج در تولید علمی مشترک*. مطالعات کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۱۸(۳)، صص. ۲۳۵-۲۴۸.
- رضایی، مهران؛ امامی جمعه، سیدمهدی؛ بیدهندی، محمد (۱۳۹۶). *ارائه نظریه وزن‌کشی ساحات انسانی در تحلیل الگوی تصمیم‌گیری بر مبنای آرای فلاسفه متعالیه*. فصلنامه مدیریت اسلامی، ۲۵(۴)، صص. ۶۵-۹۳.
- رضایی‌زاده، کریم (۱۴۰۰). *حکمرانی و مدل‌های آن با نقش مدیریت دولتی و قانون*. عطران.
- رفیعی آتانی، عطاء‌الله (۱۳۹۶). *واقعیت و روش تبیین «کنش انسانی» در چهارچوب فلسفه اسلامی، نظریه‌ای بنیادین در علوم انسانی*. انتشارات آفتاب توسعه.
- رومی، فرشاد؛ آل سیدغفور، سیدمحسن (۱۳۹۷). *بازشناسی اتاق‌های فکر روسیه و رویکرد آن‌ها به سیاست داخلی و خارجی ایران*. تحقیقات سیاسی و بین‌المللی، ۱۰، صص. ۱۷۵-۱۵۱.
- زارعی، بهادر؛ انصاری، زهرا (۱۳۹۳). *بررسی تطبیقی میزان مشارکت در انتخابات ریاست جمهوری تهران در مقایسه با کل کشور*. جغرافیا، ۱۲ (۴۱)، صص. ۴۳-۶۲.
- زند رضوی، سیده بهار؛ خانیکی، هادی؛ نصراللهی، اکبر؛ بوستانی، داریوش (۱۳۹۷). *درخواست حکمرانی مشارکتی و پایداری منابع آب بررسی کیفی ادراک ارتباطی ذی‌نفعان آب‌های زیرزمینی دشت رفسنجان*. مجله مطالعات اجتماعی ایران، ۱۲، صص. ۴۴-۶۶.
- ژسوس سرانو کانترا، ایگناسیو؛ گارسامارین، خاویر؛ جی. لوندگو، اسکار؛ جهانشاهی امید؛ چوپانیان، احمد (۱۳۹۹). *ارزیابی گفت‌وگوی سیاسی آنلاین: آیا دوقطبی شدن موجب تبادل نظر بیشتر می‌شود؟* مطالعات ماهواره و رسانه‌های جدید،

- ۱۳۷-۱۱۵. صص. (۲)، ۲۵.
- سلطانی، محمدرضا (۱۳۹۷). *احصاء ویژگی‌ها و معیارهای فرماندهی و مدیریت مبتنی بر منظومه فکری امام خامنه‌ای* ^{مدظله‌العالی} (بر اساس روش تحلیل محتوا). مطالعات مدیریت راهبردی دفاع ملی، ۲، صص. ۶۹-۹۵.
- عامری شهرابی، محسن؛ کاووسی، اسماعیل (۱۳۹۵). *طراحی مدل فرهنگ کیفیت در حوزه آموزش با به‌کارگیری روش تحلیل محتوا*. فصلنامه آموزش در علوم انتظامی، ۴(۱)، صص. ۲۰-۱.
- عباسی سרمدی، مهدی؛ مهرابی کوشکی، راضیه؛ رهبرقاضی، محمودرضا (۱۳۹۳). *بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر مشارکت در انتخابات*. مسائل اجتماعی ایران (دانشگاه خوارزمی)، ۵(۲)، صص. ۴۱-۶۰.
- عظیم‌زاده اردبیلی، فائزه؛ افضل‌ی قادی، منا (۱۳۹۹). *تحلیلی بر بایسته‌های تصمیم‌گیری مشورتی براساس آموزه‌های اسلامی*. فصلنامه مدیریت اسلامی، ۲۸(۲)، صص. ۳۹-۷۶.
- علیزاده، عبدالرضا؛ صالحی، ریحانه (۱۳۹۶). *آزادی تشکیل اجتماعات و راهپیمایی‌ها در پرتو اصل ۲۷ قانون اساسی ایران*. حقوق اسلامی، ۱۴(۵۲)، صص. ۱۲۷-۱۶۲.
- قربانی، مهدی؛ آخوندی، محمدرضا؛ میرشمسی، هدایت‌اله؛ موسوی نیا، سیدحسین (۱۳۹۸). *ارزیابی سرمایه اجتماعی درون‌گروهی در راستای استقرار حکمرانی مشارکتی منابع طبیعی (منطقه مورد مطالعه: شهرستان ابرکوه، استان یزد)*. مرتع و آبخیزداری (منابع طبیعی ایران)، ۷۲، صص. ۳۷-۱۰۴۷.
- کریمی، هادی (۱۳۹۶). *بررسی مسائل و مشکلات تصمیم‌گیری گروهی*. فصلنامه مطالعات مدیریت و حسابداری، ۶، صص. ۳۲۴-۳۳۷.
- گنجی، محمد؛ نیازی، محسن؛ احسانی راد، فاطمه (۱۳۹۴). *مشارکت در امور خیریه و وقف، پیش درآمدی بر توسعه پایدار*. مطالعات توسعه اجتماعی - فرهنگی، ۳(۴)، صص. ۲۵-۴۵.
- محمدی، نعیمه؛ دانایی‌فرد، حسن (۱۳۹۹). *الگوی حکمرانی مشارکتی توسعه انرژی تجدیدپذیر ایران: رویکرد نهادی*. *مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی*، ۹(۳۰)، صص. ۱۳۳-۱۵۵.
- معروفی، یحیی؛ یوسف‌زاده، محمدرضا؛ میرزایی فر، داوود (۱۳۹۷). *مؤلفه‌های ارزشیابی کیفیت برنامه درسی دوره کارشناسی پیوسته دانشگاه فرهنگیان*. مطالعات اندازه‌گیری و ارزشیابی آموزشی، ۸(۲۳)، صص. ۸۱-۱۱۶.
- ملکی، حسن (۱۳۷۵). *آموزش روح تعاون*. تعاون و کشاورزی، ۵۵، صص. ۱۰-۱۲.

- مکارم شیرازی، ناصر؛ قاضی عسکر، علی (۱۳۷۶). حج و حرمین شریفین در تفسیر نمونه، ج ۱، نشر مشعر.
- موسوی کاشی، زهره؛ پورمحمدی رودسری، رضا؛ جعفری، حسن؛ صیاد، آرزو؛ موفق، ابوالفضل (۱۳۹۷). تصمیم‌گیری مدیران حوزه سلامت با رویکرد اسلامی، مبانی نظری نگرش و رویکرد اسلام در فرایند تصمیم‌گیری. مجله پژوهش در دین و سلامت، ۴(۳)، صص. ۱۱۷-۱۰۳.
- میرباقری، سید محسن؛ رفیعی آتانی، عطاءالله؛ پارسائزاد، محمدرضا (۱۴۰۰). مروری نظام‌مند بر ادبیات تصمیم‌گیری جمعی. پژوهش‌های نوین در تصمیم‌گیری، ۶(۳)، صص. ۲۵۸-۲۳۹.
- میرباقری، سید محسن؛ رفیعی آتانی، عطاءالله؛ پارسائزاد، محمدرضا (۱۴۰۱). طراحی الگوی مفهومی حکمرانی مشارکتی در ایران: رویکرد داده بنیاد. فصلنامه علمی راهبرد، ۳۲(۳).
- واحدی، محمدرضا (۱۳۹۶). جایگاه اعتصاب در حقوق ایران با نگاهی به حقوق کشورهای بیگانه. همایش بین‌المللی حقوق و فقه اسلامی، تهران.

References

- Abbasi Sarmadi, Mehdi, Razieh Mehrabi Koshki and Mahmoudreza Rehbargazi. (2013). Examining the effect of social capital on participation in elections. *Social Issues of Iran (Khwarazmi University)*, 5(2), 41-60. (In Persian)
- Altschuler, Daniel, and Javier Corrales. (2013). *The promise of participation: Experiments in participatory governance in Honduras and Guatemala*. Springer.
- Alizadeh, Abdolreza and Reihaneh Salehi. (2016). Freedom of assembly and marches in the light of Article 27 of the Iranian Constitution. *Islamic Law*, 14(52), 127-162. (In Persian)
- Aghajani, Ahmed and Mahmoud Asgari. (2011). The role of think tanks in defense-security policymaking. *Defense Strategy*, 9(32), 137-172. (In Persian)
- Ameri Shahrabi, Mohsen and Ismail Kavossi. (2015). Designing a quality culture model in the field of education by using the content analysis method. *Education Quarterly in Law Enforcement Sciences*, 4(1), 1-20. (In Persian)
- Azimzadeh Ardabili, Faeze and Mena Afzali Qadi. (2019). An analysis of the requirements of consultative decision-making based on Islamic teachings. *Islamic Management Quarterly*, 28(2), 39-76. (In Persian)
- Batory, Agnes, and Sara Svensson. (2019). The use and abuse of participatory governance by populist governments. *POLICY AND*

- POLITICS, 47(2), 227–244.
<https://doi.org/10.1332/030557319X15487805848586>
- Bosel, Thomas, Andreagiovanni Reinal, and James Marshall. (2017). Collective decision-making. CURRENT OPINION IN BEHAVIORAL SCIENCES, 16, 30–34.
<https://doi.org/10.1016/j.cobeha.2017.03.004>
  - Bui, Tung X. (1987). A group decision support system for cooperative multiple criteria group decision making. Lecture Notes in Computer Science, Berlin Heidelberg, Germany, Springer-Verlag.
  - Camba, Alvin A. (2014). Participatory Governance in the EU Enhancing or Endangering Democracy and Efficiency? GOVERNANCE-AN INTERNATIONAL JOURNAL OF POLICY ADMINISTRATION AND INSTITUTIONS, 27(3), 536–538. <https://doi.org/10.1111/gove.12097>
  - Dara, Jalil and Elahe Sadeghi. (2021). Political parties in the electoral system of the Islamic Republic of Iran, harms and solutions. Strategy, 30(99), 363-391. (In Persian)
  - De Oca, Marco A., Eliseo Ferrante, Alexander Scheidler, Carlo Pincioli, Mauro Birattari, and Marco Dorigo. (2011). Majority-rule opinion dynamics with differential latency: a mechanism for self-organized collective decision-making. SWARM INTELLIGENCE, 5(3–4, 1, SI), 305–327.
<https://doi.org/10.1007/s11721-011-0062-z>
  - Emerson, Kirk, and Tina Nabatchi. (2015). Evaluating the productivity of collaborative governance regimes: A performance matrix. Public Performance & Management Review, 38(4), 717–747.
  - Forde, Catherine. (2020). Participatory governance in Ireland: Institutional innovation and the quest for joined-up thinking. ADMINISTRATION, 68(3), 1–20. <https://doi.org/10.2478/admin-2020-0013>
  - Ganji, Mohammad, Mohsen Niazi and Fatemeh Ehsani Rad. (2014). Participation in charity and endowment is a precursor to sustainable development. Socio-Cultural Development Studies, 3(4), 25-45. (In Persian)
  - Gerrits, Lasse, and Peter Marks. (2017). Understanding collective decision making: a fitness landscape model approach. Edward Elgar Publishing.
  - Ghorbani, Mehdi, Mohammadreza Akhundi, Hedayat Elah Mirshamsi and Seyed Hossein Mousavinia. (2018). Evaluation of intra-group social capital in order to establish participatory governance of natural resources (Study area: Abarkoh city, Yazd province). Pasture and Watershed (Natural Resources of Iran), 72, 1037-1047. (In Persian)

- Halim, Rahmawati. (2018). COLLABORATIVE GOVERNANCE MODEL IN THE VILLAGE FUND MANAGEMENT AT BANGGAI REGENCY (MODEL GOVERNANS KERJASAMA DALAM PENGURUSAN DANA KAMPUNG DI KABUPATEN BANGGAI). *ASIAN JOURNAL OF ENVIRONMENT, HISTORY AND HERITAGE*, 2(2), 258-269.
- Horsley, Jamie P. (2009). Public participation in the people's republic: developing a more participatory governance model in China. Retrieved July, 30, 1-19.
- Iaryczower, Matias, Xiaoxia Shi, and Matthew Shum. (2018). Can Words Get in the Way? The Effect of Deliberation in Collective Decision Making. *JOURNAL OF POLITICAL ECONOMY*, 126(2), 688-734.
- Jesus-Serrano-Contreras, Ignacio, Garcia-Marin, Xavier, J. Lunango, Oscar, Jahanshahi, Amid, and Choupanian, Ahmed. (2019). Evaluating online political dialogue: Does polarization lead to more exchange of opinions? *Satellite and New Media Studies*, 25(2), 115-137. (In Persian)
- Kerami, Hadi. (2016). Examining issues and problems of group decision making. *Management and Accounting Studies Quarterly*, 6, 324-337. (In Persian)
- Khaluf, Yara, Eliseo Ferrante, Pieter Simoens, and Cristián Huepe. (2017). Scale invariance in natural and artificial collective systems: a review. *Journal of the Royal Society Interface*, 14(136), 1-19.
- Kravchenko, E. M. (2018). The role of leadership in the relationship between collective organizational efficacy and collective work engagement. *PSYCHOLOGY-JOURNAL OF THE HIGHER SCHOOL OF ECONOMICS*, 15(3, SI), 590-605. <https://doi.org/10.17323/1813-8918-2018-3-590-605>
- Laughlin, Patrick R. (2011). Social choice theory, social decision scheme theory, and group decision-making. *GROUP PROCESSES & INTERGROUP RELATIONS*, 14(1), 63-79. <https://doi.org/10.1177/1368430210372524>
- Lloyd, Amy, Natalie Joseph-Williams, Adrian Edwards, Andrew Rix, and Glyn Elwyn. (2013). Patchy 'coherence': using normalization process theory to evaluate a multi-faceted shared decision making implementation program (MAGIC). *IMPLEMENTATION SCIENCE*, 8. <https://doi.org/10.1186/1748-5908-8-102>
- Makinson, J. C., Schaerf, T. M., Wagner, N., Oldroyd, B. P., & Beekman, M. (2017). Collective decision making in the red dwarf honeybee *Apis florea*: do the bees simply follow the flowers? *INSECTES SOCIAUX*, 64(4), 557-566. <https://doi.org/10.1007/s00040-017-0577-4>

- Makinson, J. C., T. M. Schaerf, N. Wagner, B. P. Oldroyd, and M. Beekman. (2019). How to use fitness landscape models for the analysis of collective decision-making: a case of theory-transfer and its limitations. *BIOLOGY & PHILOSOPHY*, 34(1). <https://doi.org/10.1007/s10539-018-9669-4>
- Maroufi, Yahya, Mohammad Reza Yousefzadeh and Dawood Mirzaei Far. (2017). Quality evaluation components of continuous undergraduate curriculum of Farhangian University. *Educational Measurement and Evaluation Studies*, 8(23), 81-116. (In Persian)
- Maleki, Hassan. (1996). Teaching the spirit of cooperation. *Cooperation and Agriculture*, 55, 10-12. (In Persian)
- Makarem Shirazi, Nasser, Ghazi Askar, Ali. (1376). Haj and Haramin Sharifin in Tafsir Nemuneh, Volume 1, Mashar Publishing. (In Persian)
- Mirbagheri, Seyed Mohsen, Ata Ollah Rafiei Atani and Mohammad Reza Parsanjad. (2021). A systematic review of collective decision making literature. *New Researches in Decision Making*, 6(3), 239-258. (In Persian)
- Mirbagheri, Seyed Mohsen, Ata Ollah Rafiei Atani and Mohammad Reza Parsanjad. (2022). Designing a conceptual model of participatory governance in Iran: Foundation's data approach, *Strategy Scientific Quarterly*, 32(3). (In Persian)
- Mohammadi, Naimeh and Hasan Danaei Fard. (2019). The participatory governance model of Iran's renewable energy development: an institutional approach. *Strategic Studies of Public Policy*, 9(30), 133-155. (In Persian)
- Mousavi Kashi, Zohra, Reza Pourmohammadi Rudsari, Hasan Jafari, Arzoo Sayad and Abolfazl Mawafaq. (2017). Decision-making by health managers with an Islamic approach, the theoretical foundations of Islam's attitude and approach in the decision-making process. *Journal of Religion and Health Research*, 4(3), 103-117. (In Persian)
- Prachami, Dawood. (2007). Investigating people's participation in the ninth presidential election. *Research Journal of Human Sciences*, (53 (special issue of sociology)), 37-82. (In Persian)
- Rafei Atani, Ata ollah. (2016). The reality and method of explaining "human action" in the framework of Islamic philosophy, a fundamental theory in human sciences. Aftab Tehseh Publications. (In Persian)
- Raji, Seyed Mohammad Hossein and Seyed Mohammad Reza Khatami. (2017). 40-year climb. Deputy of Astan Quds. (In Persian)
- Rahimi, Maria and Rahmatullah Fatahi. (2007). Scientific collaboration and information production: A look at common concepts and patterns in collaborative scientific production. *Library Studies and Information Organization*, 18(3), 235-248. (In Persian)

Persian)

- Rezaei, Mehran, Seyed Mehdi Emami Jumei and Mohammad Bidhendi. (2016). Presenting the weighting theory of human spheres in the analysis of the decision-making pattern based on the opinions of sublime philosophers. *Islamic Management Quarterly*, 25(4), 65-93. (In Persian)
- Rezaizadeh, Karim. (2021). Governance and its models with the role of public administration and law. *Perfumes*. (In Persian)
- Roper, Burns W. (1986). Evaluating polls with poll data. *Public Opinion Quarterly*, 50(1), 10–16.
- Rumi, Farshad and Seyed Mohsen Ale Seyedghfoor. (2017). Recognizing Russian think tanks and their approach to Iran's domestic and foreign policy. *Political and International Research*, 10, 151–175. (In Persian)
- Schmitter, Philippe C., J. Grote, and B. Gbikpi. (2002). *Participatory Governance. Political and societal implications*. Leske & Budrich, Opladen.
- Soltani, Mohammadreza. (2017). Estimating the characteristics and criteria of command and management based on the intellectual system of Imam Khamenei (Madazla Al-Ali) (based on the content analysis method). *National Defense Strategic Management Studies*, 2, 69-95. (In Persian)
- Vahedi, Mohammadreza. (2016). The position of the strike in the rights of Iran is similar to the rights of foreign countries. *International Conference on Islamic Law and Jurisprudence*, Tehran. (In Persian)
- Van Deemen, Adrian, and Agnieszka Rusinowska. (2010). *Collective decision making: Views from social choice and game theory* (Vol. 43). Springer Science & Business Media.
- Waheduzzaman, Wahed, Bernadine Van Gramberg, and Justine Ferrer. (2018). Bureaucratic Readiness in Managing Local Level Participatory Governance: A Developing Country Context. *AUSTRALIAN JOURNAL OF PUBLIC ADMINISTRATION*, 77(2, SI), 309–330. <https://doi.org/10.1111/1467-8500.12256>
- Wu, Bo, Xiaokang Zhou, Qun Jin, Fuhua Lin, and Henry Leung. (2017). Analyzing Social Roles Based on a Hierarchical Model and Data Mining for Collective Decision-Making Support. *IEEE SYSTEMS JOURNAL*, 11(1), 356–365. <https://doi.org/10.1109/JSYST.2014.2386611>
- Xu, Youzong. (2019). Collective decision-making of voters with heterogeneous levels of rationality. *PUBLIC CHOICE*, 178(1–2), 267–287. <https://doi.org/10.1007/s11127-018-00627-7>.
- Zarei, Bahadur and Zahra Ansari. (2013). A comparative study of the participation rate in the presidential elections of Tehran compared to the whole country. *Geography*, 12 (period c(41), 43-62. (In Persian)

- Zanderzovi, Sayde Bahar, Hadi Khaniki, Akbar Nasralahi and Dariush Bustani. (2017). A request for participatory governance and sustainability of water resources, a qualitative study of the communication perception of Rafsanjan plain groundwater stakeholders. Iranian Journal of Social Studies, 12, 44-66. (In Persian)

